www.litusgo.eu

LitusGo Manwal

Modjul 3

# Turiżmu Sostenibli – li jwassal

**Editur: Isotech Ltd, Environmental Research and Consultancy**
www.isotech.com.cy

LitusGo hu mħallas bis-sapport tal-Kummisjoni Ewropeja taħt Leonardo da Vinci Programme - *Multilateral Project for the Development of Innovation, 2009.*

*Dan il-fuljett edukattiv jirrefletti biss l-opinjoni tal- awtur, u l-Kummisjoni ma tistax tinzamm responsabli ghal kull użu ta' informazzjoni mehmuża hawnhekk*.

ISBN set 978-9963-720-43-9

ISBN 978-9963-720-47-7

## Harsa lejn il-manwal tal-LitusGo

Il-Manwal LitusGo hu parti minn pakket edukattiv tal- LitusGo , li hu inkluż fil-portal LitusGo: www.litusgo.eu. LitusGo jimmira lejn taħriġ u tkebbis ta' ħiliet tal-Awtoritajiet Lokali u l-imsieħba lokali f' temi ta' Maniġġ Integrali taż-Żona Kostali u r-rejazzjoni lejn l-impatti tal- bidliet tal-klima .Dan il-Manwal għandu 20 il-modjul awtonomini li għalkemm indipendenti huma relatati ma xulxin. Il-modjuls jinstabu f' erba' ilsna , il-Krieg , l-Ingliz , il-Malti u t-Tork u li huma maqsuma fi tlett forom: l-applikazzjoni ta' wiki dedikat fil-portal tal- LitusGo, id-dvd u kopja b'versjoni iebsa. Din il-kopja b' versjoni iebsa tal- Manwal LitusGo jikkonsisti minn 20 ktejjeb indipendenti ,wieħed ghal kull modjul li jinżamm f'għafas iebes kollettiv.

## Lista ta’ moduli tal-Manwal Edukattiv ta’ LitusGo

| | |
|---|---|
| Modjul 1: | Għafas legali ewropew |
| Modjul 2: | Involviment tal-imsieħba / Parteċipazzjoni pubblika |
| Modjul 3: | Turiżmu sostenibli – li jġorr il-kapaċita |
| Modjul 4: | Maniġġ tar-risorzi tal-ilma |
| Modjul 5: | Is-sajd u t-trobbija tal-ħut |
| Modjul 6: | Kwalita tal-ilma fil-kosta |
| Modjul 7: | Maniġġ tal- Ekosistemi (l-ekosistemi tal-art u tal-kosta) |
| Modjul 8: | Maniġġ tal-iskart / reċiklat / compost |
| Modjul 9: | Tniġġiz tal- arja |
| Modjul 10: | Użu tal-art / ippjannar urban / żvillupp ekstrem tal-kosta |
| Modjul 11: | Maniġġ tal- landscape u tal- marine-scape |
| Modjul 12: | Kontroll tal-erosjoni kostali |
| Modjul 13: | Issues li jdejjqu fil-kommunita 1:Tniġġiż tal-ħsejjes |
| Modjul 14: | Issues li jdejjqu fil-kommunita 2:Tniġġiż ta’ dawl u thermal, Tniġġiż, irwejjaħ |
| Modjul 15: | Medded arkejoloġiċi / siti storiċi / wirt kulturali |
| Modjul 16: | Maniġġ ta’ kundizzjonijiet ekstrem: riskji tal-għargħar Ghargħar kostali u l-qawmien tal-maltemp |
| Modjul 17: | In-nixfiet |
| Modjul 18: | Desertifikazzjoni |
| Modjul 19: | Użu tal-enerġija, konsum u maniġġ tal-binjiet ħodor |
| Modjul 20: | Binjiet Ħodor |

## Krediti

il-Manwal Edukattiv tal-LitusGo żvilluppa minn grupp edukattiv :

Modjuls 1, 2, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19 kienu preparati minn team xjentifiku ta' kordinaturi / benefiċjari ta' ISOTECH Ltd. Awturi maġġuri: Michael I. Loizides, Chemical / Environmental Engineer u Xenia I. Loizidou, Civil / Coastal Engineer. Constantinos Georgiades (MSc in ICZM) hu responsabli mill-editing. Il-qoxra iebsa tal-Manwal edukattiv hu desinjat minn Anastasia Georgiou.

Modules 3, 4, 5, 10, 11, 15, 20 huma preparati minn team xjentifiku ta' ELLINIKI ETAIRIA - Society for the Environment and Cultural Heritage / Sustainable Aegean Programme. Awturi maġġuri : Georgia Kikou, Geographer, Msc Environment, Coordinators of AEGEAN Project, Alexandros Moutaftsis, Economist, Msc Environment, Leonidas Economakis, Political Sciences - MA International Development.

Dr Alan Pickaver f' isem il-partner EUCC kien responsibli mill-kontroll ta' kwalita tal-materjal edukattiv.

## Shubija ta' LitusGo

Beneficjarju / Kordinatur:

**ISOTECH Ltd Konsulenza u Ricerka fuq l-Ambjent** www.isotech.com.cy

Cipru:

**Kunsill ta' Pafos** www.pafos.org.cy

**AKTI Centru tal-Progetti u Ricerka,** www.akti.org.cy

Grecja:

**ELLINIKI ETAIRIA – Socjetaċ ghall-ambjent u wirt kulturali** www.ellet.gr **/ Programm Sostenibbli Aegean,** www.egaio.gr

**Kreatur tas-Siti elettronici** www.onisis.gr

Malta:

**Kunsill Lokali Hal Kirkop** www.kirkop.gov.mt

Olanda:

**EUCC – Union tal-Marina u l-Kosta** www.eucc.net

# -1- Sfond tejoretiku

## A. Informazzjoni ġenerali

Il-Mediterran huwa wieħed mid-destinazzjonijiet turistiċi ewlenin fid-dinja fejn il-konċentrazzjoni tal-attivita turistika hi fl-erjas kostali (30% tal-wasla turistika internazzjonali (2). Din il-preferenza mill-Ewropew hija murija wkoll b' dawn il-figuri (3): 63% għażlu lil kosta, 25% il-muntanji , 25% l-ibliet u 23% l-kampanja . ġ dawn il-perżentaġi jgħoddu għal 138%.

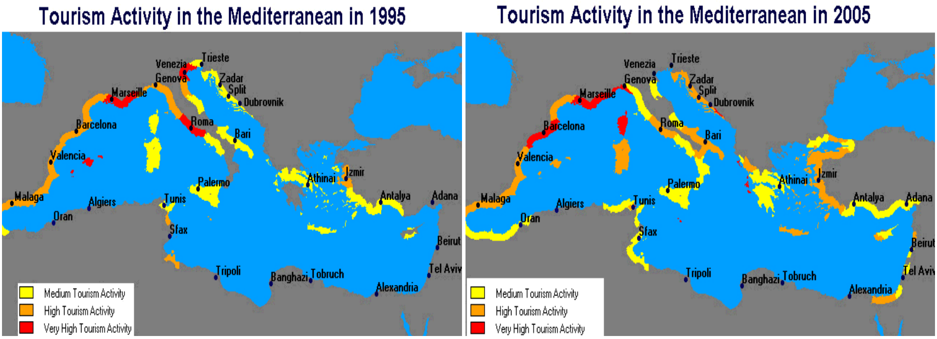


**Picture 1.** Tourism activity in the Mediterranean.

Fis- sena 2007, 275 miljun turist internazzjonali waslu fl-erjas kostali , [2] u skond kif hinu proġettar mill-mawriet turistiċi nazzjonali u internazzjonali , hu stmat illi dan in-numru se jiżdied minn 137 miljun għal 312 miljun turist fis-sena 2025. [4].

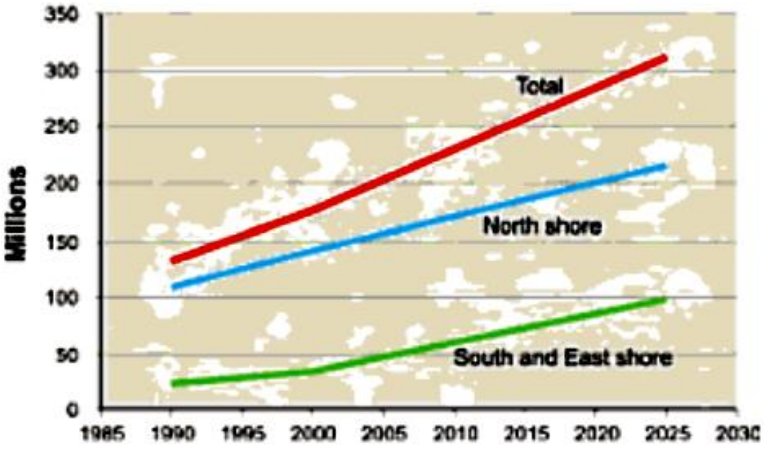


**Diagram 1.** Domestic and international tourist visits in coastal regions 1990-2025 [4].

## B. Definizzjonijiet ta' kunċetti ewlenin

**Żvillupp sostenibli kif spjegat fir-rapport ta'** Brundtland Il-gid kommuni taghna huwa "*responsabilita tal-generazzjonijiet prezenti li jilqghu il-bzonnijiet f'manjiera li tizgura illi l-abilta tal- generazzjonijiet prezenti waqt li jilqghu il-bzonnijiet futuri ma jkunux kompromessi b'xi risorz irreversibli ta' tkissir "* [5].

**Turiżmu sostenibli** huwa " turiżmu li jimmira li jipprovdi benefiċji ekwitabli mqassma (li jolqtu l-bzonnijiet tal-ġenerazzjonijiet tal-preżent) waqt li jnaqqsu l-impatti ambjentali negative u kulturali li hu assoċjat mal-iżvillupp tat-turizmu whilst minimising the negative environmental and cultural impacts generally associated with tourism development: *i.e.* t biex jgħaqqdu l-izvillupp u l-konservazzjoni" (Wild, 1994, cited in Ponting, 2001)

Swarbrooke jissurgerixxi li hemm tlett dimensjonijiet ugwali w importanti biex isostnu turizmu sostenibli. (Swarbrooke, 1999, cited in Ponting, 2001)

- L-ambjent, kemm naturali u dak mibni;
- Il-hajja ekonomika tal-kommunitajiet u l-kumpaniji;
- L-aspetti socjali tat-turizmu f' termini tal-impatti fuq il-kulturi lokali u t-turisti u fuq il-metodi li dawn ikunu indirizzati fit-turizmu.

Definizjoni ta' turizmu li kapaci jwassal ta' post turistiku kif proponut minn UNWTO, huwa dan: "Il-massimu numru ta' nies li jistghu jzuru destinazzjoni turistika fl-istess hin , minghajr joholqu distruzzjoni fizika, ekonomika u socjo-kulturali ambjentali u li hu tnaqqis mhux accetabli fil-kwalita tas-sodisfazzjoni tat-turisti" [3].

Huwa importanti li tiddistingwi bejn tkabbir tat-turizmu u l-izvillup tat-turizmu. Dawn iz-zewg termini huma mkejla permezz ta' certu indikaturi (ie l-ewwel wahda hija mkejjla b' certu numru tal-wasliet, il-ljieli , etc. u ta' l-ahhar biz-zjieda tal- dhul lokali u tal-impjiegi, beneficji ambjentali , u li jimplika l-prezenza ta' ppjannar tal-izvillupp skond il-kapacita li ghadu jircievi l-ambjent ). It-tkabbir tat-turizmu mhux dejjem jirrizulta fi prosperita ekonomika adekwata [3].

Matul is – snin tal- passat , it-tkabbir turistiku kien l-ghan ewlieni imma f' dawn l-ahhar snin wara li intlahaq il-massimu , l-impatti kollha fuq ir-risorzi ambjentali u kulturali tal-erjas kostali kif ukoll it-trends socjali , ekonomici u kulturali tat-destinazzjonijiet turistici gew iccarati [3].
F'dan iz-zmien hareg trend iehor fuq zjieda tal- gharfien minn dawk li jmexxu u jinvestu fit-turizmu illi ambjent mibni sewwa fuq sisien naturali u preservati jikkontribwixxi lejn is-sostenibilta. L-aspettativi turistici u d-

domanda qed jiddejvjaw minn mudell tradizjonali ta' xemx, Bahar u r-ramel lejn prodotti aktar komplessi li jinkludu attrazzjonijiet naturali u kulturali , gastronomija ,sports , etc dawn kollha jinsabu fl-ambjent naturali distintiv u preservat tajjeb [3].

Fl-istess hin , in-nies li jghixu fid-destinazzjonijiet turistici tradizjonali qed ikunu aktar mgharrfa u koncernati fuq il-wirt naturali , storiku u naturali [8].

## C. Ewropa, il-bahar tal- Mediterran u l-izvillup sostenibli

It-turizmu hu wiehed mis-setturi ekonomici b' sahhithom fl-istati membri tal-Unjoni Ewropeja (EU). Tourism activities L-attivitajiet turistici fl-istati membri jinvolvu madwar 2 miljun negozju (l-aktar entraprizi zghar u medja). Dawn qeghdin jigenneraw sa 12% mill-GDP (dirett jew indirett), 6% tal-impjieg (dirett) u 30% tal-kummerc ta' barra. Dawn il-figuri kollha huma mistennija jizdiedu ghax id-domanda mistennija tikber. Analizi tal-bidliet fit-turizmu gewwa l-UE matul dawn l-ahhar 20 sena urew illi n-numru tas-soddod fl-iljieli zdiedu b'xi 64% waqt li l-populazzjoni telghet biss b' xi 6.2% (EC 2002) [8]. Ircevuti internazzjonali tat-turizmu li kienu prezentati matul dawn l-ahhar 40 sena urew trend li telghet , u li swew US$ 208 biljun fis-sena 2006 fil-pajjizi kollha mediterranja li jiraprezentaw in-nefqa medja ta' US$ 803 ghal kull turist internazzjonali [2].

## D. Kapacita li tmexxi :

Fejn hu l-limitu ta' dan it-tip ta' zvillupp? X' hini l-kapacita li tmexxi iz-zona kostali , i.e. kemm hawn nies u kemm tista' tilqa' iz-zona kostali attivita umana qabel l-ekosistema tigarraf bl-attivita kollha umana? Bosta ekosistemi kostali fl-Ewropa u l-Mediterran ga jgarrfu: 19 % mill-ispeci maghrufa Mediterranja huma mhedda kemm lokali kif ukoll fid-dinja [2].

- Is-sajd jidher li lahaq il-limiti tieghu. 63 % mill-hut u 60% tal-mammali mlista fil-Protokol li jikkkoncerna Erjas Protetti Specjali u Diversita Biojologika huma status mhedded , minn pressjonijiet li jizdiedu ( kostruzzjoni / jisparixxu ekosistemi bhal laguni , hmiemel tal-haxix ), erossjoni kostali, sparpiljar zejjed tar-risorzi marina u espansjoni tal-ispeci invasivi . Dawn iz-zoni huma sottomessi ghal pressjonijiet iebsa minn tniggiz tal-art , zvillupp urban , sajd , akwakultura , turizmu , estrazzjoni ta' materjali , tniggiz tal-bahar , invasjonijiet biologici marina [2].
- Kostruzzjoni prezenti li tiksi 40% tal-wicc kostali [2].
- Domanda ghall-ilma irduppjat matul dawn l-ahhar 50 sena (280km$^3$/sena in 2007) [2].
- Ir-Rata tal-urbanizzazzjoni fl' 1995 kienet 62%, imbassar biex tikber ghal 72% fis- sena 2025 [2].
- Imma l-akbar problema hija fit-tkabbir kontinwu fil-populazzjoni u fl-infrastruttura li hija urbanizzazzjoni kostali ta' natura linjari bir-rizultat ta' 40% mit-tul kollu tal-erja kostali li hija ga okkuppata [2].

## -2- Objectivel - Ghan

Hemm ghad ta’ nuqqas ta’ tahrig , kapacita li tibni hiliet u hiliet fl-awtoritajiet lokali u l-NGOs fuq l-issue tat-turizmu sostenibli , (finanzjari) huma gholja , kif ukoll jekk li jiehdu d-decisjonijiet iriedu jippromwovu forom sostenibli ta’ turizmu , in-nuqqas ta’ kompetenzi , sapport tekniku u l-kapacita li tibni hija tefa’ lura ghal isforzi taghhom. Permezz ta’ din l-ghodda ta’ tahrig, workshops u sessjonijiet ta’ tahrig , LitusGo jimmira fil-kontribut biex jimla’ din il-fetha u jissaportja lil min jiehu d-decisjonijiet lokali u lil imsiehba lokali biex jizvilluppa hiliet permezz ta’ taghlim li jippromwovi turizmu sostenibli bhala l-uniku turizmu ta’ din ix-xorti li jiggarantixxi prosperita gejjiena fl-erjas kostali turistici tal- Mediterran.

Il-qawwa tal- attivita turistika fis-sajf, tahbat maz-zmien li l-ilma naturali jkun l-aktar baxx disponibli [9]. Fl-aqwa tal-istaguni , id-densitajiet tal-popolazzjoni jistghu jziedu sa l-oghla livelli (2,300 persuni / $Km^2$ fil-kosta tal- Mediterran ta' Franza u Spanja , li hu aktar mid-doppju fix-xitwa ) [3].

Ir-relazzjoni ezistenti bejn it-turizmu u l-ambjent hija l-aqwa kwalifika bhala dependenza mutwali: mhux biss it-turizmu huwa dependenti gholi fuq il-kwalita ambjentali imma l-kwalita ambjentali huwa wkoll vulnerabli hafna ghall-izvillupp tat-turizmu.

Il- problemi/ l-impatti minn turizmu mhux sostenibli jistghu jingabru fil-qosor fit-tlett assi :

- **Impatti ambjentali bhal** risorzi naturali li jitfaqqru , tniggiz tal-arja minn mezzi ta' transportazzjoni , deterjorazzjoni tal-lenskejp, traffiku etc bhalma hu imsemmi fil-kapitlu 1 ( wiehed ) ta' dan il-modjul .
- **Impatti Socjali,** bhal mestjera tradizzjonali abbandunati, xenofobia, tfaqqir ta' arkitettura tradizzjonali [7] u
- **Impatti ekonomici** , bhal zjieda fl-inflazzjoni u l-gholi tal-hajja, holqien ta' impjieg ta' kwalita baxxa, stagunar fl-impjieg.

L-ewwel pass lejn is-sostenibilta hija ppjannar tajjeb. Skond l- UNEP " bhala sistema interrelata , hu ferm importanti illi l-ghanijiet tal- ippjannar tat-turizmu jwassal ghall-zvillupp integrat tal-partijiet kollha tas-sistema , kif ukoll il-fatturi tad-domanda u l-isupplixxar tal-partijiet kollha tas-sistema fejn iz-zewg fatturi tad-domanda u l-isupplixxar jkunu interrelati mal-elementi fizici u istituzzjonali [3].

It-turizmu kostali jissahhah bl-ICZM , fejn dan jilghab ir-rwol importanti biex isolvi l-konflitti u jniedi koperazzjoni fost is-setturi tal-kosta kif ukoll jghin bil-kumplimentar ta' responsabilitajiet tal- agenti involuti fuq il-kosta [3].

Sabiex jimplimentaw azzjonijiet sostenibli l-Awtoritajiet Lokali iriedu l-kapacita u l-hiela li jkun jafu . Awtorita Lokali mharrga u infurmata sewwa jista' jkollha rwol pozitiv u gholi fil-promozzjoni tat-turizmu sostenibli . Il-persuni ewlenin tal-Awtoritajiet Lokali u l-imsiehba lokali ghandhom jaghdu minn tahrig dedikat, li jimmira ghal akwist ta' hiliet godda li jwassal biex jiftiehem u jkun issapportjat metodi u prattici godda.

- Il-hila biex tibni u tohloq gharfien:
  - L-awtorita lokali ghandha torganizza kampanja biex tohloq gharfien , progetti ta' tahrig , tahrig fuq il-lant tax-xoghol u informazzjoni ohra , kif ukoll attivitajiet edukattivi li jziedu il-livel tat-taghlim tal-imsiehba ewlenin lokali , is-socjeta lokali b'mod generali u l-kapacita tal-imsiehba lokali fuq turizmu sostenibli .
  - L-esperti lokali , il-prattikanti (inginjiera, periti, planners) u l-imsiehba (eg persuni li jahdmu fit-turizmu etc) ghandhom ikunu mharrga f' metodi godda u f' approcji fit-turizmu sostenibli.

Ippjannar tal-izvillupp turistiku ghandu jiehu att ta' dawn l-ghanijiet, nozzjonijiet u policies :

- biex jintegra l-ippjannar turistiku fl-ippjannar generali tal- erja [3]. Dan ghandu x' jaqsam ma dawk centrali u lokali li jiehdu desisjonijiet u huwa importanti ghall-awtoritajiet lokali bie jirsistu ghal din l-integrazzjoni .
- biex tmantni indefinitament ir-risorzi kulturali u naturali sabiex tlahhaq mal-bzonnijiet tal-lum u ta' ghada [3].
- biex tiehu bl-ahjar mod u tibbilancja l-beneficji ekonomici , ambjentali u socjali tat-turizmu bid-distribuzzjoni ekwitabli ta' dawn il-beneficji ghas-socjeta , fejn tnaqqas fl-istess hin il-problemi possibli tat-turizmu [3].
- li tinvolvi l-kommunita sal-massimu fil-process tal-ippjannar u tal-izvillupp u li tiehu l-aqwa mill-kontribuzzjoni taghha fuq l-zvillupp ta' tipi ta' turizmu li jgib vantaggi ghall-lokalitajiet [3]. Ez evita akkomodazzjoni shiha ta' turizmu irhis f' lukandi kbar u ippromwovi turizmu kulturali , agro u naturali.
- investi f'turizmu ta'kwalita. (Dan mhux bilfors jimplika turizmu ta' nefqa gholja , imma jikkoncerna l-aktar attrazzjonijiet turistici , facilitajiet u servizzi, li ghandhom valur ta' kemm suppost , li jipprotegi ir-risorzi tat-turizmu u jigbdu kull tip ta' turisti li jirrespettaw l-ambjent u s-socjeta lokali ) [3].
- iddiversifika l-offerta tat-turizmu (ekoturizmu, kulturali, urban u turizmu rurali). [2].
- biex tikkompatti stagonalita gholja u testendi l-istagun turistiku (i.e. Côte d'Azur f' France , li jinvestu fin-negozju , u turizmu ta' festivals u fieri [2].

L-awtoritajiet Lokali ghandhom jallokaw fondi biex jissaportjaw u jimplimentaw prattici ta' turizmu sostenibli. Meta biss ikunu implimentati studji ta ' kazijiet, l-imsiehba lokali ikunu perswazi u jissapportjaw it-turizmu sostenibli .

L-awtoritajiet Lokali ghandhom jevitaw li jzommu l-istudji fil-kxaxen,jevitaw suggerimenti li mhux fabli li jitwettqu li jikkunsidraw il-lokali bhala ghedewwa tat-turizmu sostenibli : sostenibilta hija hidma ta' team , hija bicca xoghol ta' team u hija l-holma ta' team. Hija s-soluzzjoni , ta' hrug minn gheluq mejjet ta' zvillupp ta' turizmu konvenzjonali. Ghalhekk l-Awtoritajiet Lokali ghandhom ir-rwol li jilghabu , biex jistrutturaw ghafas ta' strategija participarja, u jipprocedu bl-implimentazzjoni ta' azzjonijiet prattici w attivitajiet ffokati.

## Referenzi/ informazzjoni valida:


1. **Davidson, R., Maitland, R. (1997).** Tourism Destinations. London, Hodder &Stoughton.
2. **UNEP/MAP-Plan Bleu, (2009).** State of the Environment and Development in the Mediterranean, UNEP/MAP-Plan Bleu, Athens, 2009.
3. **UNEP/MAP, (2009).** Sustainable Coastal Tourism *An integrated planning and management approach, United Nations environmental programme.*
4. **UNEP. MAP. Plan Bleu, (2007).** Protecting and enhancing the Mediterranean coastal zone, a common good under **threat.**, Blue Plan Notes n° 6 Information document – 4 p. (Fr – Eng).
5. **Ponting J., (2001).** Managing the Mentawais: An Examination of Sustainable Tourism Management and the Surfing Tourism Industry in the Mentawai Archipelago, Indonesia.
6. **University of Technology, Sydney,** available at http://www.mentawai.org/jptm.htm.
7. **Βαρβαρέσσος, Σ. (1998).** Τουρισμός Έννοιες, μεγέθη, δομές, η ελληνική πραγματικότητα. Αθήνα, εκδόσεις Προπομπός.

**E-sources:**

8. http://www.coastlearn.org/tourism/introduction.html
9. http://assets.panda.org/downloads/medpotourismreportfinal_ofnc.pdf

www.litusgo.eu

2012

ISBN set 978-9963-720-43-9

ISBN 978-9963-720-47-7